

ȘTEFAN CIOBANU: DE LA INTERESUL FAȚĂ DE STUDIEREA CULTURII SPIRITUALE ROMÂNEȘTI LA SLUJIREA IDEALULUI NAȚIONAL

Doctor în istorie, conferențiar **Angela COLIN**

Institutul de Istorie al AȘM

Doctor în istorie, conferențiar **Alexandr STYKALIN**

Institutul de Slavistica al AȘR

ȘTEFAN CIOBANU: FROM THE STUDY OF THE ROMANIAN NATIONAL CULTURE TO SERVING THE NATIONAL IDEAL

Summary. The authors discovered in the archives and published three letters of Ștefan Ciobanu, a remarkable figure in the Bessarabian Romanian national movement, while studying at the University of Kiev. The letters were addressed to the distinguished expert in Slavic and Romanian Studies, Professor Alexander Yatsimirskii. The talented student from Bessarabia, who intended to pursue a university career in Russia, corresponded actively in the years 1910-1911 with the most famous specialist in the Russian academic community on the Slavic-Romanian literary and cultural links. Yatsimirskii's advices influenced his later professional development as a philologist and cultural historian. Later Ștefan Ciobanu became the Minister of Cults and Arts in Romania and the vice-president of the Romanian Academy.

Keywords: Ștefan Ciobanu, Alexander Yatsimirskii, the university life of Russian Empire, Romanian Studies in Russia, Russian-Romanian cultural and intellectual ties.

Rezumat. Autorii au descoperit în arhive și dau publicității trei scrisori ale lui Ștefan Ciobanu, remarcabil reprezentant al mișcării naționale din Basarabia, pe când acesta studia la Universitatea din Kiev. Scrisorile erau adresate distinsului expert în slavistică și românică, profesorului Alexandru Iațimirschi. Talentatul student originar din Basarabia, care intenționa să facă o carieră universitară în Rusia, s-a consultat pe această cale, în anii 1910-1911, cu cel mai cunoscut specialist din comunitatea academică rusă pe problemele legăturilor literare și culturale slavone-române. Sfaturile lui Iațimirschi au influențat dezvoltarea sa profesională ulterioară ca specialist în filologie și în istoria culturii. Ulterior, Ștefan Ciobanu a devenit ministru al Cultelor și Artelor din România și vicepreședinte al Academiei Române.

Cuvinte-cheie: Ștefan Ciobanu, Alexandru Iațimirschi, viața universitară a Imperiului Rus, studii românești în Rusia, relații culturale ruso-române.

Prezentul articol se bazează pe documentele descoperite de autori în arhivele din Rusia, cu precădere în Arhiva de Stat a Rusiei în domeniul Literaturii și Artei (RGALI), care nu numai că descriu un episod din relațiile culturale româno-ruse, ci și dezvăluie începutul carierei lui Ștefan Ciobanu, remarcabil reprezentant al mișcării naționale din Basarabia de la începutul secolului al XX-lea. Mai exact, evocă relațiile a două personalități originare din Basarabia, cu o contribuție esențială la dezvoltarea științei filologice: Ștefan Ciobanu (1883-1950) și Alexandru Iațimirschi (1873-1925).

Ștefan Ciobanu, ministru al Cultelor și Artelor (1940) și vicepreședinte al Academiei Române (1944-1948), își începuse cariera științifică la vârsta de 27 de ani, fiind student la Universitatea din Kiev și discipol al academicianului Vladimir Nicolaevici Peretș. În 1910, se adresează profesorului Alexandru Ivanovici Iațimirschi (în acea perioadă docent-privat la Universitatea din Petersburg, ulterior profesor la Universitatea din Varșovia). Între ei s-a stabilit o corespondență

profesională. În decurs de câțiva ani, Ștefan Ciobanu continuă să se consulte cu Iațimirschi pe diverse probleme legate de interesele sale științifice.

Numele lui A. I. Iațimirschi, renumit filolog, arheograf, cercetător al manuscriselor medievale, nu este necesar de prezentat specialiștilor în domeniu [1]. Încă din anii 1920, el a întocmit catalogul manuscriselor din colecția lui Petr Ivanovici Șciukin [2]. A publicat o monografie dedicată remarcabilului reprezentant al culturii de la începutul secolului al XV-lea Grigorie Țambalac [3]. O perioadă lungă de timp, Iațimirschi a condus secția de filologie slavă în cadrul redacției enciclopediei Brocgauz-Efron publicând numeroase articole în diferite volume.

De menționat că cercul intereselor științifice ale lui Iațimirschi nu se limitau doar la slavistică. Ele cuprindeau și probleme din filologia română, etnografie, cultură medievală [4]. Fecior de dvorean ucrainean sărăcit, care lucra învățător într-o localitate basarabeană populată în majoritate de români, Hâncești, A. Iațimirschi cunoștea de mic limba română lansându-se în

știință cu articole despre etnografia românească și recenzii la lucrările savanților români [5]. Din tinerețe s-a pasionat de colectarea și descrierea manuscriselor mănăstirilor din Basarabia, iar pe la jumătatea anilor 1890 a întreprins cercetări similare și în Moldova de peste Prut. Legăturile culturale și literare slavo-romane de est au fost pentru el una din direcțiile principale ale cercetărilor sale vaste [6]. Nu e de mirare că renumitul specialist în istoria literaturii medievale rusești și a teatrului, viitorul academician Vladimir Nicolaevici Pereț (în acea vreme profesor al universității din Kiev) i-a recomandat lui Ștefan Ciobanu, talentat student basarabean, interesat de cultura spirituală românească și de relațiile româno-slave, să se adreseze pentru consultații anume lui Alexandru Iațimirschi. Cu acesta din urmă, Pereț a fost bun prieten pe parcursul mai multor ani [7].

Stepan Ciobanu, după cum s-a prezentat autorul scrisorii adresate lui Iațimirschi, l-a numit pe acesta „unicul cu autoritate la noi în Rusia” pe problemele filologiei române, etnografiei și culturii spirituale. Simțind necesitatea, conform spuselor sale, „de a avea un conducător științific”, în una din scrisorile următoare el l-a rugat să-i dea „indicații metodologice sau cu caracter bibliografic”. Sfaturile competente ale experimentatului filolog-românist erau importante pentru cercetătorul novice, deoarece interesul față de literatura și cultura română în cercurile universitare și cele academice nu era deloc mare din cauza lipsei de literatură din țara vecină. Din scrisoare aflăm că în biblioteca Universității din Kiev se găseau cărți chiar și în limba japoneză (deloc de mirare, având în vedere că recent se terminase războiul ruso-japonez), dar nu se găseau cărți în limba română. Mai bine stăteau lucrurile la biblioteca Academiei Teologice din Kiev, instituție de învățământ înființată de către Petru Movilă, descendent dintr-o familie domnească din Moldova. Aici au fost pregătiți mulți viitori teologi pentru biserica ortodoxă română – printre absolvenții acestei prestigioase instituții de învățământ s-au numărat renumiți ierarhi și teologi, inclusiv figuri centrale în istoria bisericii române din secolul al XIX-lea, astfel ca episcopii Melchisedec (Ștefănescu) și Filaret Scriban. Ținem să amintim că printre colegii lui Ciobanu, la Kiev, pe la începutul anilor 1910 se afla și studentul academiei teologice Alexei Mateevici – viitorul talentat poet basarabean.

Din scrisorile lui Ciobanu se poate observa că el nu se considera doar specialist în literatură, ci se identifica și ca folclorist, etnograf – amintind faptul că el a studiat tradițiile nunților din Basarabia. În aceste domenii Iațimirschi avea autoritate, ca persoană care a făcut cercetări de teren în Basarabia și România.

Faptul că bogatul folclor românesc și cultura spirituală românească erau aproape necunoscute publicului academic din Rusia l-a stimulat pe Ciobanu să se aprofundeze în tematica respectivă.

Scrisorile către Iațimirschi ne dovedesc că tânărului basarabean (viitorul ministru al Cultelor și Artelor din România!) nu-i erau străine ambițiile de a-și face o carieră academică în Imperiul Rus, al cărui cetățean era la acel moment. O altă dovadă a acestui lucru ar fi publicațiile lui anterioare în revistele științifice de la Petersburg, despre care amintește în scrisori. Lucrările sale au fost publicate de asemenea la Moscova, Kiev și Varșovia.

Însă soarta sa a fost alta. După absolvirea Universității din Kiev, Ștefan Ciobanu a lucrat ca profesor de limbă rusă la un gimnaziu din orașul Jitomir, iar în anul 1917 s-a întors în Basarabia, unde s-a implicat în viața politică, în calitate de participant al mișcării naționale moldovenești. Imperiul Rus a început să se ruineze. Corespondența lui Iațimirschi și Ciobanu în anii Primului Război Mondial se întrerupe, fiecare urmându-și drumul său în viață.

În 1913 Iațimirschi ocupă postul de profesor la Universitatea din Varșovia, la Catedra de filologie slavă. Această universitate a fost evacuată la Rostov pe Don în anii Primului Război Mondial, unde el și-a continuat activitatea științifică și pedagogică. În anii 1920 a depus destule eforturi pentru a continua cercetările în domeniile slavisticii, arheografiei, arheologiei, istoriei artelor și muzeografiei pe Don, precum și a studierii ținutului local [8]. După cum se vede din articolul dedicat savantului în anul 1925, colegii săi universitari considerau că marele său merit era că „a lăsat după sine în rândurile profesorilor și activiștilor locali mulți discipoli cu care nu a întrerupt legăturile și care se străduiau să asimileze din energia și capacitatea lui de muncă fără limite” [9].

Ca și alți intelectuali moldoveni din generația sa, Ciobanu susținea venirea armatelor române în Basarabia în anul 1918. În Basarabia Ștefan Ciobanu și-a continuat activitatea pedagogică, iar între 2 aprilie 1918 și 1 februarie 1921 el a îndeplinit funcția de director general al învățământului din regiune. Activitatea sa i-a adus multe laude printre care și din partea lui Vasile Stroescu, cunoscut întreprinzător și persoană publică, deputat în parlamentul României. În unul din discursurile sale din parlament el a declarat că învățământul este „unicul domeniu al administrației (din Basarabia) care merge bine”, fiind „condus de o persoană competentă, deșteaptă, răbdătoare și care a reușit să rezolve toate neînțelegerile și dificultățile, – domnul Ștefan Ciobanu, director al învățământului” [10]. Mai târziu este profesor la catedrele de filologie în instituțiile de învățământ superior din Chișinău, Iași și București. În iunie 1940,

când în Basarabia sa natală intră Armata Roșie pentru a anexa acest ținut cu URSS, el era ministrul Cultelor și Artelor în România în guvernul lui Gh. Tătărescu, care a fost schimbat după o săptămână. Toți cunosc faptul că în tinerețe Ciobanu dorea să-și facă o carieră universitară în Rusia, iar în iunie 1940 a fost unul dintre puținii miniștri care optase pentru a nu primi ultimatumul sovietic, ci să se opună rezistență armată.

Trecerea politicii române pe poziții de dreapta și venirea la putere a dictaturii lui Ion Antonescu au întrerupt activitatea obștească și slujba administrativă a lui Ștefan Ciobanu. Chiar și ocupând posturi de stat, nu înceta să publice zeci de articole în domeniul filologiei și culturii spirituale, istoriei literaturii române, legăturilor literare româno-ruse și celor culturale, studierii ținutului natal. În anii 1944–1948 este ales vicepreședinte al Academiei Române, părăsind catedra universitară după stabilirea dictaturii comuniste. Cunoscând opera sa științifică de mai târziu putem cu siguranță afirma că el a fost influențat de Iașimirschi și în ciuda greutăților legate de lipsa literaturii în limba română în bibliotecile din Kiev, nu a abandonat cercetările, ascultând sfatul dat de colegul său mai experimentat.

În ceea ce-l privește pe A. Iașimirschi, legăturile sale fructuoase și variate cu intelectualii originari din Basarabia, precum și cu savanții din România ar fi o bună temă de cercetare în viitor [11]. De asemenea, merită atenție studierea documentelor de arhivă ce ne descriu legăturile tânărului Ștefan Ciobanu cu cercetătorii ruși, îndeosebi cu renumitul medievalist al culturii ruse și ucrainene academicianul Peretș.

În continuare inserăm în transcriere scrisorile dintre Ștefan Ciobanu și Iașimirschi, depozitate la Arhiva de Stat a Rusiei în domeniul Literaturii și Artei (RGALI)

Kiev, 20 februarie 1910 g.

Uважаемый профессор!

Знакомый с Вашим именем только по Вашим научным трудам, осмеливаюсь обратиться к Вам с незначительной просьбой. Состоя студентом словесного отделения историко-филологического факультета Киевского университета [12] и владея, как уроженец Бессарабии [13], до известной степени румынским языком, я хотел бы использовать знание этого языка, точнее, мне хотелось бы поработать над некоторыми вопросами, касающимися румынской истории литературы и народной словесности, румынского языкознания и, в частности, бессарабской народной словесности, глубоко интересной, но совершенно неведомой русскому обществу и науке. Мне необходимы некоторые руководящие нити, некоторые указания если не методологического, то по крайней мере библиографического

характера. Профессора нашего университета оказываются не в силах давать какие бы то ни было сведения по этому вопросу, благодаря абсолютному незнакомству с румынским языком и румынской наукой. В наших университетских библиотеках имеется литература даже на японском языке, но нет ни единой книги на румынском языке или о румынской литературе, если не считать разыскания в области духовного стиха академика А.Н. Веселовского [14]. Эти прискорбные обстоятельства вынуждают меня обратиться к Вам как к единственному авторитету у нас в России по этим вопросам. Мною собран сырой материал по вопросу о бессарабской свадьбе, но этот материал не может быть разработан при отсутствии *румынской* [este subliniat în scrisoare – А.С., А.С.] литературы по данному вопросу. Необходимо сравнить, насколько бессарабская свадьба в своих ритуалах изменилась при новых условиях жизни народа в течение последнего столетия [15], насколько подверглась она влиянию русской народности. По вопросу о русской свадьбе я могу найти огромное количество литературы; что касается румынской – я не знаю ни одного более или менее выдающегося авторитета. Поэтому я просил бы Вас, если это для Вас не составит трудности, указать лишь *наиболее* [este subliniat în scrisoare – А.С., А.С.] выдающиеся труды румынских филологов по этому вопросу или по крайней мере указать источник, куда бы я мог обратиться за этими сведениями.

Понятно, мне необходимы были бы последние данные румынской науки. Если укажете лишь и направление, в каком целесообразнее было бы разработать этот вопрос – буду Вам вдвойне благодарен. Этой просьбой пока ограничусь.

Соблаговолите направить ответ по следующему адресу: Киев, Большая Васильковская, 108, кв. 1, студенту университета Степану Николаевичу Чебану.

Искренний Ваш почитатель С. Чебан

Kiev, 25 ноября [1910]

Глубокоуважаемый Александр Иванович,

В прошлом академическом году я обращался к Вам письменно с просьбой сделать мне кое-какие указания относительно интересующего меня вопроса о румынской свадьбе. Принося Вам искреннюю благодарность за Ваше столь любезное письмо [16], осмеливаюсь вновь побеспокоить Вас несколькими вопросами. Бессарабскую свадьбу я пока оставил, благодаря тому, что материалы, собранные мною на месте [17], оказываются слишком скудными: не хватает главным образом свадебных песен, которые являются весьма характерными для более важных моментов свадебного ритуала молдаван. Я надеялся найти хоть кое-какие материалы в русской литературе, но в ней ровно ничего нет, равно как мало дают (о Бессарабии) и труд Marianu [18] и сборник Z. Arbore (Basarabia 1899) [19]. Словом, приходится откладывать до более благоприятного момента [20].

В настоящее время я работаю в филологическом семинарии Владимира Николаевича Перетца [21], хотелось бы работать главным образом в области румыно-славянских отношений, что доставило бы много приятного и Владимиру Николаевичу, т.к. для моих занятий открывается область взаимоотношений между южнорусской литературой XVI–XVIII вв. и румынской письменностью. Владимир Николаевич даже обещал обратиться к Вам с просьбой наметить пути, где можно было бы работать с наибольшей продуктивностью. Я же решил использовать находящийся у меня сборник Marianu «Legendele Maicii Domnului» [22] и написал реферат «Румынские легенды о Богородице в их отношении к старорусской письменности», который на днях будет читаться у Владимира Николаевича. Просмотрел все южнорусские сборники легенд и вообще апокрифические сказания Др[евней] Руси. Румынских пособий у меня никаких не было, если не считать „Literatura românească veche” J. Bîanu [23] и его же описания рукой [24], которые могут дать разве статистический материал. Я просил бы Вас, если для Вас не составит затруднения, указать какие-нибудь пособия по этому вопросу на румынском языке; может быть, еще имеются в каких-нибудь румынских источниках легенды о Богородице. На досуге думаю заняться еще этим вопросом. А затем, может быть, Вы наметили бы для меня некоторые вопросы для разработки, по возможности, в плоскости взаимоотношений между южнорусской письменностью и румынской, так как мне доступны киевские источники южной литературы. Я был бы Вам бесконечно благодарен, не говоря о том, что это доставило бы большую радость Владимиру Николаевичу. Большие затруднения для занятий румынской филологией представляет здесь в Киеве почти полное отсутствие румынских книг. В университете ничего нет, кое-какие издания Румынской академии имеются в библиотеке Духовной Академии и в «Науковом Украинском товариществе» [25]. Academia Română выслала мне несколько книг по фольклору и каталог своих изданий, но многого, что разработано румынской наукой, у меня нет. Поэтому я просил бы Вас указать мне и необходимые пособия для моих работ. Может быть, имеется какой-нибудь библиографический указатель научной литературы по румынской филологии (конечно, на румынском языке). Затем еще последняя к Вам просьба: я предполагаю с Нового года выписать какой-нибудь румынский литературный журнал, более серьезный, и не знаю, на каком из знакомых мне (по названиям) остановиться. В Духовной Академии занимается румынской филологией еще студент г. Матвеевич [26] (печатает в «Кишиневских епархиальных ведомостях» небольшую работу о молдавском языке в Бессарабии), но и он в таком же беспомощном положении, как и я.

С искренним к Вам уважением. С. Чебан
Мне можно адресовать: Киев, почта,
Степану Николаевичу Чебану, до востребования.

Киев, 29 сентября 1911 г.

Глубокоуважаемый Александр Иванович,

Мне как-то говорил Владимир Николаевич, что Вам необходимы копии с каких-то рукописей киевских библиотек. Мне приходится довольно часто бывать в местных библиотеках, почему я в благодарность за те указания, которые Вы мне сделали и которые надеюсь и в будущем от Вас получить, готов Вам в данном случае помочь чем смогу.

Поэтому соблаговолите написать, какие именно номера Вам необходимы (по описанию Петрова [27]), что из них выписать и как скоро это нужно сделать.

Занятия румыноведением я не оставил, твердо помня Ваш совет, но не знаю, к чему они в конце концов сведутся. Владимир Николаевич усиленно рекомендовал мне оставить славяно-русское отделение и перейти на романское, где я бы свободно мог заняться этой областью. Но во-первых, для меня поздно начинать сначала, т.к. в этом году я кончаю, во-вторых, романское отделение в Киеве мне ничего не может дать, ибо совершенно нет профессоров-специалистов (Шаровольский [28] сосредоточивает в себе и романское и германское отделения). По отделению русской филологии я не смогу остаться, ибо у В.Н. перепроизводство по этой специальности. Всё же я думаю работать в этой области по окончании.

Меня соблазняет фольклор Румынии и в частности Бессарабии. Сейчас занимаюсь Берындой [29], но встречаю большие затруднения в отсутствии необходимых источников, в Киеве нет всех изданий Берынды (1614–1632 гг.), откуда можно извлечь данные о его жизни и типографской деятельности. Очень интересен вопрос о его происхождении, хотя, кажется, до сих пор не решен в окончательном смысле, несмотря на работу Крецу [30].

Мне очень хотелось бы знать Ваше мнение по этому вопросу, тем более что в намеченной Вами программе румыно-славянских очерков Вы о нем говорите как о румыне [31]. Моя работа о румынских легендах о Богородице будет напечатана в «Этнографическом обозрении» в декабрьской или январской книжке [32]. Другая, весьма небольших размеров, печатается в очередной книге из трудов «Нео-филологического общества» в Петербурге [33].

Больше всего боюсь Вас как специалиста в этой области. Сознаю, что при иных условиях многое можно было бы иначе сделать. Выйдут оттиски – постараюсь послать Вам.

Адрес мой: Жилианская, 58, кв. 27,
С.Н. Чебан
С совершенным к Вам уважением.
С. Чебан

РГАЛИ. Ф. 584 (А.И. Яцимирский).
Оп. 1. Д. 253. Рукопись. Л. 1-6.

BIBLIOGRAFIE

1. Din studiile cu caracter biografic, dedicate lui, vezi: Matkovski A. Документальные данные о жизни и деятельности А.И. Яцимирского. В: Советское славяноведение. 1979, № 1, с. 89-99.

2. Vezi: Опись старинных славянских и русских рукописей из собрания П.И. Шукина. Вып. I. М., 1896. 367 стр.; Опись старинных славянских и русских рукописей из собрания П.И. Шукина. Вып. II. М., 1897. 276 стр.

3. «Григорий Цамблак. Очерк его жизни, административной и книжной деятельности» (Спб., 1904). Pentru această lucrare și alte studii lui A.I. Iațimirschi i-a fost decernat premiul „Lomonosov” în anul 1905.

4. Despre aportul lui A. Iațimirschi în studierea limbii, filologiei și culturii române vezi: Домосилецкая М.В. Изучение румынского языка и культуры румын в России (XIX–начало XX вв.). В: Acta Linguistica Petropolitana. Труды Института лингвистических исследований РАН. Том V. Часть 1 / Отв. редактор академик Н.Н. Казанский. Спб., 2009, с. 51-151.

5. Vezi: Яцимирский А.И. Библиографический справочник / Сост. А. Матковски. Кишинев, 1979. Completat și revăzut acest material se regăsește în lucrarea editată în Bulgaria: Матковски А. Полихроний Сырку и Александр Яцимирский. Библиографии. Велико Търново, 2013.

6. O descriere detaliată a lucrărilor lui pe această temă în: Домосилецкая М.В. Изучение румынского языка и культуры... După cum se și cuvenea celui mai mare cunoscător al manuscriselor slave din spațiul românesc, Iațimirschi deseori studia românistica prin prisma slavisticii. Despre importanța filologiei române pentru slavistică el a scris în studiul său: Значение румынской филологии для славистики и румынских изучений. В: Журнал Министерства народного просвещения. Новая серия. 1908. Ч. XVIII. № 9, с. 121-142.

7. În fondul personal al lui V.N. Pereț în Arhiva de Stat a Rusiei în domeniul Literaturii și Artei (RGALI) se află 76 de file în manuscrise a scrisorilor lui Iațimirschi către Pereț (RGALI, Fond 1277, Inv. 1, Dosar 97). Acest fond valoros a fost folosit de către cercetătorul M.A. Robinson. Vezi: Робинсон М.А. Судьбы академической элиты: отечественное славяноведение (1917 – начало 1930-х годов). М., 2004.

8. Vezi: Колин А., Стыкалин А. Новые свидетельства о жизни и деятельности ростовского профессора А.И. Яцимирского. В: Новое прошлое. Ростов-на-Дону, 2016. № 4, с. 178-192; Колин А., Стыкалин А. К истории бессарабских связей профессора А. Яцимирского и его жизни и деятельности в 1920-е годы. В: Orizonturi medievale și moderne în istoria românilor. Economie, societate, politică, cultură, istoria științei. În onoarea profesorului Demir Dragnev. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală „A. Lupan”, 2016, pp. 606-620.

9. Известия Донского государственного университета. Т. 6. Ростов н/Д, 1925, с. 5.

10. Государственный архив Российской Федерации (далее – ГАРФ). Ф. 7788. Оп.1. Д. 20. Л. 153.

11. De-a lungul timpului, Iațimirschi a avut relații strânse cu remarcabilul reprezentant al Bisericii Ortodoxe Ruse de la începutul sec. al XX-lea, originar din Basarabia – episcopul, iar mai târziu Mitropolitul Arsenie (A. G. Stadnițhii). Numeroasele sale scrisori, adresate lui Arsenie din 1900 până în 1917, se păstrează în fondul personal al lui Arsenie din Arhivele de Stat ale Federației Ruse (GARF). Ф. 550 (митрополит Арсений). Оп. 1. Д. 488. În corespondența sa, Mitropolitul Arsenie (un bun cunoscător al bisericii române) și A. I. Iațimirschi făceau un schimb de păreri pe marginea unor probleme concrete din istoria română, urmăreau publicațiile noi apărute. Iațimirschi i-a oferit lui Stadnițhii câteva surse prețioase de istorie medievală și îl ajuta să procure literatură științifică în limba română. În plus, el l-a ajutat pe Arsenie (inclusiv i-a acordat asistență tehnică) la pregătirea pentru editare a lucrării sale importante «Исследования и монографии по истории Молдавской церкви» (Спб., 1904), lucru menționat în introducerea la această monografie. Numele lui Iațimirschi de nenumărate ori este amintit și în jurnalul lui Stadnițhii [Митрополит Арсений (Стадницкий). Дневник. 1880-1901. М., изд-во ПСТГУ, 2006; 1902-1903. М., 2013; 1903-1905. М., 2015]. Printre numeroși corespondenți ai lui Iațimirschi a fost Vasiliu Cheltoiuala, cunoscut critic literar originar din Chișinău cu reședință în Sankt-Petersburg (РГАЛИ. Ф. 584. Оп.1. Д. 107), Silviu Dragomir, diplomat român cu studii la Sankt-Petersburg, autor al unor lucrări de istorie a bisericii Gheorghe Samurean (Vezi D. 214), viitor membru al Academiei Române (Vezi D.70), pe care Iațimirschi l-a ajutat când acesta a sosit la Moscova pentru a se documenta în arhive în privința relațiilor bisericești ruso-române din secolul al XVII-lea.

12. Ștefan Ciobanu a studiat la Universitatea Sf. Vladimir din Kiev începând cu anul 1907.

13. Ș. Ciobanu s-a născut în noiembrie 1883 în satul Talmaz, județul Bender din Basarabia în familia unui țăran înstărit. A studiat la gimnaziul nr. 1 din Chișinău, considerat destul de bun în acele timpuri.

14. Ș. Ciobanu are în vedere lucrarea lui A.N. Veselovschii «Разыскания в области русского духовного стиха» (Ч. 6-10. Спб., 1883), în care se vorbea despre unele aspecte ale literaturii române.

15. După unirea Basarabiei (teritoriul dintre Prut și Nistru) la Imperiul Rus conform Tratatului de Pace de la București din 1812 care a încheiat războiul ruso-turc din anii 1806–1812.

16. Scrisorile lui Iațimirschi către Ciobanu, probabil că nu s-au păstrat.

17. Adică în timpul cercetărilor etnografice și pe teren din Basarabia.

18. Ciobanu are în vedere lucrarea vestitului etnograf român Simion Florea Marian, publicată la Academia Română în anul 1890 și dedicată nunților la români: Marian S. F. Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparativ. București, 1890.

19. Se are în vedere cartea „Basarabia în secolul al XIX-lea”, scrisă de renumitul publicist român și persoană publică Zamfir Ralli-Arbore (1848–1933), care a studiat în Rusia și a participat în tinerețe la mișcarea revoluționară narodnică (Arbore Z. Basarabia în secolul al XIX-lea. București, 1899). Această lucrare a fost recenzată destul de critic de către A.I. Iațimirschi pe paginile revistei «Живая старина» (1901. T. 11, c. 92-93). Recenzentul considera destul de slabă partea ei etnografică.

20. Tematica despre care se vorbește nu a fost studiată de către Ștefan Ciobanu.

21. Vladimir Nicolaevici Pereț (1870–1935) a fost profesor al Universității din Kiev în anii 1903–1914. Din seminarul condus de el au provenit renumiți filologi-rusiști (V. P. Adrianova- Pereț, N.C. Gudzii și alții).

22. Vezi: Marian S. F. Legendele Maicii Domnului. București, 1904.

23. Se are în vedere manualul editat de nenumărate ori al cunoscutului critic literar și bibliograf român Ioan Bianu (1856–1935).

24. În cazul dat nu este clar despre ce merge vorba. Probabil despre o bibliografie.

25. Societatea de științe și educație «Українське наукове товариство», fondată la inițiativa lui M.C. Grușevschii, a activat la Kiev din anul 1907.

26. Se are în vedere Alexei Mateevici (1888–1917), renumit poet basarabean.

27. Se are în vedere «Описание рукописных сборных, находящихся в г. Киеве» Н.И. Петрова (Вып. I – III, 1891–1904).

28. Шаровольский Иван Васильевич (1876–1954) – critic literar, profesor al Universității din Kiev.

29. Pamva Berânda – călugăr al Lavrei Kievo-Pecersc în secolul al XVII-lea, tipograf. Originar din Galiția, se presupune că este dintr-o familie valahă, stabilită în Galiția.

30. Prima versiune despre originea lui P. Berânda a fost propusă de filologul Gr. Crețu în studiul: Mardarie Cozianul. Lexicon slavo-românesc și tâlcuirea numelor din 1649. Publicate cu studiu, note și indicele cuvintelor românești de Grigorie Crețu. București, 1900.

31. Se poate presupune că în scrisorile lui Ciobanu către Iațimirschi, el îl informa despre viitoarele sale lucrări pe problemele relațiilor literare româno-slave.

32. Vezi: Чебан С.Н. Румынские легенды о Богородице. В: Этнографическое обозрение. 1911, № 3-4, с. 1-57.

33. Vezi: Чебан С. Миф об Арахне в богородичной литературе. В: Записки Неофилологического общества. Вып. 6. Спб., 1912.

Iurie Baba. Frescă, 1997, batik, mătase, 90 × 120 cm